

december 2015

jrg. 32 nr. 5

MARIËNBURG

Magazine van en voor kritisch katholieken

MARIËNBURG Magazine is een uitgave van de gelijknamige vereniging van kritisch katholieken en verschijnt vijfmaal per jaar.

Eerder heette dit blad 'Nieuwsbrief' en 'MV-NU'.

Overname van artikelen is toegestaan mits voorafgaand contact met de redactie.

© 2015 Mariënborg

ISSN 1878-8734

Website

www.marienburgvereniging.nl

Redactie

Lambert van Gelder, red.-secr. en eindredacteur
Leon Goertz, redacteur
Ad Krijnen, redacteur
Leo Le Large, redacteur
Jacques van Leeuwen, redacteur

Redactie-adres

Per post: Archipelstraat 286, 6524 LR Nijmegen
Per e-mail: redactie@marienburgvereniging.nl

Vormgeving

N-ything Design, Boxmeer

Technische realisatie

Berne Media | uitgeverij abdi van Berne

Druk

Bek maakt communicatie, Veghel

Lidmaatschap / Abonnee (per jaar)

Het lidmaatschap van de Vereniging bedraagt € 30,- per jaar; daarbij is het abonnement op 'Mariënborg Magazine' inbegrepen. Ook krijgt men dan de Specials toegestuurd. Losse nummers € 5,-. Aanmelden bij het secretariaat of via de website.

IBAN: NL77 RABO 0329 9215 68; BIC code NLRABO2U.

De Mariënborgvereniging is ANBI erkend.

Betaling via automatische incasso heeft de voorkeur.

Bestuur Mariënborg

Henk Baars, voorzitter, 070-3596817
Tom van den Beld, 1° secretaris, 070-3838284
Lidy Verdegaal, 2° secretaris,
Dominic Brügemann, penningmeester, 0528-231730
Michel Besnard, lid, 040-2810073
E-mail: bestuur@marienburgvereniging.nl
Julia van Wel, lid, 024-3771834

Secretariaat

Postbus 675 - 3800 AR Amersfoort
Tel. 033-4690070
E-mail: secretariaat@marienburgvereniging.nl

04

Lucetta Scaraffia: "IK WERD OP DE SYNODE ALS EEN MASCOTTE BEHANDELD"

08

Ad Krijnen: EUTHANASIE IN EIGEN BEHEER

12

Lidy Verdegaal: DE JUSTITIEPASTOR MET EEN DIACONALE TAAK

15

Leon Goertz: EEN CULTURELE KANTELING

18

Leo Le Large: HERBERGEN VAN VREEMDELINGEN

20

Roger Lenaers: DE MYTHEN VAN HET JEZUS-GELOOF

22

Leo Le Large: KATHOLIEK, EEN KOSTBARE TRADITIE

EN VERDER DE COLUMNS:

- 11 CULTIVATOR
16 ERIK JURGENS: GESCHIEDEN EN HERTROUWD?
20 LLL: WEER
23 LEON GOERTZ: ONTHEINING

Bestuur en redactie vragen aan allen die dit lezen om

- Familie, vrienden en kennissen te wijzen op het bestaan van Mariënborg Magazine en hen te enthousiasmeren om een abonnement te nemen;
Adressen van kandidaten voor toezending van een proefnummer aan het secretariaat door te geven;
Adressen door te geven van degenen aan wie men een geschenkabonnement wil geven.

Het volgende nummer verschijnt in de tweede helft van februari 2016.
Bijdragen graag uiterlijk half januari 2016 aan het redactie-adres.

DE DEEL-CHRISTEN

De Goedheiligman en zijn secretariële medewerker zijn onlangs weer naar Spanje teruggekeerd. Ze hebben ons toch wel met enkele vragen laten zitten. En dan wil ik het hier niet eens meer hebben over die secretaris, sociaal medewerker, knecht, of hoe je die ook noemen kunt, noch over de daarmee mogelijk samenhangende discriminatie. Het gaat me om de Sint zelf. Want in tegenstelling tot het eindeloze gediscussieer over de teint van Pieterman, hebben we niets gehoord over de manier waarop met zo'n bisschop, nog wel de Sint, wordt omgesprongen. Lachvideo's worden maar wat graag vertoond: Sint struikelt over een opstapje, zijn mijter waait af, hij valt van een trapje, of van zijn paard enz. En niemand protesteerde. Zelfs het Vaticaan niet. Misschien komt dat nog eens, wanneer Afrika zover ontwikkeld is dat ze daar het westers-christelijke sinterklaasfeest hebben overgenomen en dat daar dan protesten rijzen tegen zo'n blanke sint, de kolonisator...

In het verzorgingshuis vertelde de oude dame over vroeger, over toen haar kinderen nog klein waren. Ze hadden sinterklaas gevierd en de andere dag kwam het zesjarige jochie bij zijn moeder: hij had een probleem. Hij vroeg zich nl. af hoe de Sint het toch kon klaarspelen om op één avond overal in het hele land pakjes te bezorgen. Toen had zij maar besloten om hem 'voor te lichten': "Jongen, luister: Sinterklaas bestaat eigenlijk niet. De volwassenen laten dat de kinderen geloven, tot ze zo slim zijn als jij nu. En dan vertellen ze het. Maar niet doorvertellen aan de kleintjes, hoor."

Het jochie van toen is nu de gerespecteerde CEO van een internationaal transportbedrijf. Hij heeft na de sinterklaas van zijn jeugd nog meer aan de kant gezet. Hij noemt zich een 'atheïst die wel in God gelooft, maar zonder al die sinterklazerij'. Dat betekent dat hij een aantal punten van de rooms-christelijke religie van zijn jeugd niet meer in geloof accepteert. Tenzij bijvoorbeeld theologen hem duidelijk kunnen maken dat het meer is dan onbegrijpelijke mythologie. En daaronder vallen dan volgens hem geloofswaarheden als die van de drie-eenheid, van de zoon van God, de verrijzenis van de mensen, de erfzonde enz.

Het opvallende is nu, dat tegenwoordig steeds meer theologen zich bezighouden met die onbegrijpelijkheden. Er verschijnt een toenemend aantal boeken daarover, vooral in Duitsland. Met titels als: 'Geloven in een God die niet bestaat', 'Wat heeft het christendom werkelijk te zeggen?', 'Al is er geen God-in-den-hoge', 'Kerk als constructiefout', 'Geloofsbevrijding', 'De Godsvervalsers', 'Gods volk in ballingschap', 'Afscheid van het kindergeloof' (de laatste vier in het Duits). Ook worden hele verhandelingen geschreven om aan te tonen dat bijvoorbeeld Adam en Eva nooit hebben bestaan, dat de bijbelse zwerftocht van de joden door de woestijn nooit heeft plaatsgehad, dat de toren van Babel een mythe is, dat er nooit een hemelvaart is geweest enz.

Voor Nederland is de Vlaamse jezuïet Roger Lenaers in dit verband een bijzondere theoloog (zie enkele van zijn ideeën op bladzijde 20). Van de Nederlandse protestantse theoloog Harry Kuitert is de stelling dat alles wat mensen over God en hemel en dergelijke weten te zeggen, door henzelf is uitgedacht. Kort gezegd: alles wat wij over Boven zeggen, komt van beneden.

Misschien zou het mogelijk gemaakt kunnen worden, dat iemand die niet alle geloofswaarheden kan accepteren, toch christen kan zijn, katholiek, protestant of wat ook. Zij/hij is dan geen ketter, maar een deel-christen.

IK WERD OP DE SYNODE ALS EEN *Mascotte* BEHANDELD"

De dubbele synode van de bisschoppen, vorig najaar en in de afgelopen oktoberweken van dit jaar in Rome gehouden, zal de geschiedenis niet ingaan als een mooi voorbeeld van een katholieke kerkomwenteling. Integendeel. Van de kleine 400 deelnemers is een minderheid van de 80 kardinalen en 180 bisschoppen teleurgesteld naar huis gegaan: er is niets aan de kerkleer veranderd. En een meerderheid heeft zich op de terugweg vergenoegd de handen gewreven: het is gelukt, er is niets aan de kerkleer veranderd.

Er waren ook 130 gezinsdeskundigen uitgenodigd, want de synodevaders (die kardinalen en bisschoppen dus, r.-k. synodemoeders bestaan niet) zouden over het gezin delibereren. Daarom waren daar 17 modelechtsparen bij. En een stoet religieuzen, de meesten zonder een eigen gezin. In totaal waren er 32 vrouwen, uitgenodigd als *auditores*, toehoorders.

Als gewone gelovige kun je je moeilijk voorstellen hoe het op zo'n kerkvergadering eraan toegaat. Totdat iemand van de deelnemers de moed opbrengt om de sfeer eens voor de buitenwereld te beschrijven, zoals Lucetta Scaraffia deed.

PATERNALISTISCHE SFEER

Lucetta Scaraffia (67) is hoogleraar eigentijdse geschiedenis aan de Sapienza Universiteit in Rome. Tevens is zij actief als journaliste en sinds enige jaren hoofdredacteur van de wekelijkse vrouwenbijlage "Vrouw-Kerk-Wereld" van de Vaticaanse 'staatskrant' l'Osservatore Romano. Ze is enige malen getrouwd geweest en heeft een dochter. Ze publiceerde talloze artikelen en vijf boeken met een sterk feministische inslag. Na afloop van de recente bisschoppensynode heeft zij wereldwijd de paternalistische sfeer ervan beschreven.

In dit artikel publiceert *Mariënborg Magazine* hier een compilatie van de interviews die zij onder meer heeft gegeven aan *Corriere della Sera*, *Il Messagero*, *Le Figaro*, *Le Monde*, *La Croix* en enkele radio-stations, waaronder de Duitstalige uitzending van Radio Vaticaan. De laatstgenoemde verscheen in vertaling in het Nederlands Dagblad. Zij constateert: "Hoe vaak heb ik tijdens de afgelopen drie synodeweeken, om het opstandige ongeduld in mij te beteugelen, niet herhaald: ze hebben me tenslotte zelf uitgenodigd, en ze laten me niet eens praten. Maar ze hebben mij, een 'feministische historica' (en ik ben niet bijzonder diplomatiek aangelegd of geduldig) vast en zeker opgemerkt."

ONGEKENDE ERVARING

"Voor een vrouw zoals ik, die mei 1968 en het feminisme heb meegemaakt, die aan staatsuniversiteiten heb gedoceerd en deelgenomen aan commissies en werkgroepen van allerlei soort, was dit een werkelijk ongekende ervaring. Want ik heb wel vaker alleen tussen mannen gewerkt, maar van die mannen kon je in ieder geval zeggen dat ze wisten waarover ze spraken: ze waren getrouwd of hadden dochters."

"Wat me het meest bij deze kardinalen, bisschoppen en priesters is opgevallen, was hun volledige onwetendheid over het vrouwelijk geslacht, hun gebrekkige omgang met vrouwen die als minderwaardig worden beschouwd. Ze kennen vrouwen hooguit als degenen die hen als dienstbode bijstaan. Natuurlijk niet allen onder hen. Ik heb, voorafgaand aan de synode, vriendschappen met meerderen onder hen kunnen opbouwen. Maar voor de overgrote meerderheid was hun verlegenheid voelbaar om in het bijzijn van een vrouw te verkeren."

"Met de grootst mogelijke vanzelfsprekendheid blokkeerden ze mij de weg op de trappen of schoten ze bij de koffiebar vrolijk voor. Totdat een ober, die medelijden met me had, me vroeg of ik iets wilde drinken. En later, toen we elkaar begonnen te leren kennen, vooral tijdens de werkgroepen, toonden enkele geestelijken beetje bij beetje wat sympathie. Op hun eigen wijze, natuurlijk: ik werd als een mascotte behandeld, altijd met paternalisme, zelfs wanneer wij soms dezelfde leeftijd hadden. Sommigen waren zowaar jonger dan

ik. Telkens dacht men dat ik iemand anders was; op z'n best zag men me aan voor een journaliste, of gewoon voor de schoonmaakster. Maar later leerde men mij kennen, en behandelde me met respect en beminlijkheid. Mijn aanwezigheid werd echter hoogstens getolereerd: ik mocht niet spreken, behalve aan het eind, zoals de waarnemers. En ik mocht ook niet stemmen. Zelfs niet in de werkgroepen."

TWEE KAMPEN

Zij constateert met betrekking tot de hele synode: "Zonder twijfel bestaan er twee kampen: zij die zaken willen veranderen en zij die simpelweg de bestaande orde willen verdedigen. En tussen hen in is een soort moeras, waar men zich conformeert, waar men vage uitspraken doet en waar men afwacht hoe het debat zich zal ontwikkelen."

"Het kamp van de conservatieven verzekert de arme gelovigen dat het volgen van de norm geen onmenselijke last is omdat God ons met zijn genade bijstaat. Ze bedienen zich van een kleurrijke taal en spreken over de vreugden van het christelijk huwelijk, over 'het huwelijkslied', 'de huiskerk', 'het evangelie van het gezin' – eigenlijk over een perfect gezin dat niet bestaat, maar waarvan de uitgenodigde echtparen moeten getuigen door hun verhalen te vertellen. Wellicht geloven ze er zelf in. Ik zou in ieder geval niet in hun schoenen willen staan."

"In het progressieve kamp zijn meer schakeringen te vinden. De moedigsten onder hen praten over vrouwen en huiselijk geweld. Men herkent hen gemakkelijk, want ze preken zonder ophouden over barmhartigheid. Vanzelfsprekend hebben perfecte gezinnen geen barmhartigheid nodig. 'Barmhartigheid' was het sleutelwoord van de synode: in de werkgroepen strijdt de ene groep ervoor om het woord uit de teksten te doen verdwijnen, terwijl de andere het woord verdedigt en het frequenter gebruikt wil zien. Eigenlijk is het niet erg ingewikkeld. Ik had me een theologisch complexere werkelijkheid voorgesteld die van buitenaf moeilijker te ontcijferen zou zijn geweest."

ONBEGRIJPelijke TAAL

"Afgezien van enkele uitzonderingen – die mijn voorkeur hebben – spreken allen een vrijwel onbegrijpelijke taal voor hen die niet tot de kleine groep van de geestelijkheid behoren: 'affectiviteit' in plaats van 'seksualiteit',

De tekenaar van 'Le Monde' zag het zo...

'rijpe seksualiteit', 'kunst van het begeleiden'. Vrijwel allen zijn ervan overtuigd dat het voldoende is om goede voorbereidingslessen te geven om alle moeilijkheden te overwinnen. En wellicht ook wat meer catechese voorafgaand aan het huwelijk. De werkelijkheid valt echter te karakteriseren met begrippen als diversiteit en complexiteit.

De vrouwen zijn vrijwel onzichtbaar. En wanneer ik ze in mijn toespraken aanhaal, me over hun afwezigheid beklagend terwijl het juist over het gezin gaat, noemt men me 'erg moedig'. Ik krijg applaus, word soms zelfs bedankt. Ik ben verrast, maar besef ook dat ik hen, door er zo open over te spreken, onthef van de noodzaak om er zelf over te praten."

De Nederlandse kardinaal Eijk heeft Lucetta Scaraffia van nabij kunnen meemaken, want beiden zaten in dezelfde werkgroep. En wellicht zal de een of andere synodevader het betreuren dat hij in die drie synodeweken niet eens een keer voor Lucetta de deur heeft opgehouden of dat hij haar tijdens de koffiepauze in de rij richting buffet opzij geduwd heeft.

De andere aanwezige vrouwen begrepen niet dat Lucetta daartegen zo in opstand kwam. "Voor die dames was deze behandeling heel normaal." En zij

voegt eraan toe: "Ik begrijp eindelijk dat de talrijke nonnen, veel talrijker dan de mannelijke religieuzen, een soort angst veroorzaakten: als die erbij komen, zei men mij, dan zijn we nergens meer. Het was dus maar beter om te doen alsof ze niet bestonden. Zo gezegd, zo gedaan."

LUCETTA SCARAFFIA

"Maar ze hebben mij, een 'feministische historica' (en ik ben niet bijzonder diplomatiek aangelegd of geduldig) vast en zeker opgemerkt."

DE CHRISTELIJKE IDENTITEIT VAN EUROOPA

In de goede oude tijd, toen we nog mochten spreken van een Europese Grondwet, werd er wel voor gepleit in de preambule uitdrukkelijk gewag te maken van het christelijke karakter van Europa. Zover is het niet gekomen, we lezen in de tekst slechts over de waarden die ten grondslag liggen aan het humanisme en over de inspiratie door culturele, religieuze en humanistische tradities van Europa. Maar de brandende vraag blijft of de Europese identiteit niet toch vooral christelijk is.

In een vorig artikel heb ik opgemerkt dat hét kenmerk van Europa de vrijheid is. "Die vrijheid, begrepen als zelfwetgeving, is in het Europese denken (Kant) ontwikkeld en in Europa voor het eerst als vrijheid in politieke en maatschappelijke praktijk gebracht .....", zo schreef ik. Die vrijheid, die in Europa onder andere in rechtsstaat, democratie en mensenrechten gestalte kreeg, is – naast andere momenten – een essentieel aspect van de identiteit van Europa. Maar wat heeft die vrijheid met het christendom te maken? Alles.

De vrijheid is vooral in het westers deel van Europa tot ontwikkeling gekomen, in Oost-Europa kreeg zij aanvankelijk minder nadruk. De Verlichting is daar pas later invloedrijk geweest en in het orthodoxe christendom is de vrijheid vooral een religieuze, in de verticale verhouding tot God. Binnen de EU – zo lijkt het – krijgt de vrijheid voor de meeste Oost-Europese staten politiek gestalte.

Hier zien we precies de relevantie van het christendom: in de verhouding tot God is de mens vrij en verantwoordelijk en heeft hij een oneindige waarde. Dat was het centrale punt ook in het westerse religieuze denken en handelen tot aan de Nieuwe Tijd. Van een horizontale uitbouw van diezelfde vrijheid naar medemens, staat en maatschappij was pas sprake met de verdere ontwikkeling van wetenschap, handel en economie (steden, kolonisatie); toen werd de vrijheid ook relevant in het sociale veld.

Die socialisering van de vrijheid is in de nieuwere filosofie grondig doordacht en van daaruit praktisch verder ontwikkeld. In die zin is de vrijheid als identificerende kenmerk van aanvankelijk West-Europa op de kaart gezet. En we weten hoe vandaaruit de vrijheid in rechtsstaat, democratie en mensenrechten is geïnstitutionaliseerd. Kant heeft de centrale rol gespeeld en daarom mogen we zeggen dat nog in 2015 de structuur van de Europese staten én van de EU ten volle Kantiaans is. En tegelijk naar zijn oorsprong oerchristelijk: verschillende filosofen hebben immers het religieuze vrijheidsmoment opgenomen en naar zijn sociaal-politieke relevantie uitgewerkt.

Daarom is de Europese identiteit naar zijn vrijheidsmoment een oerchristelijk gegeven. We mogen daaruit echter geen onzinnige conclusies trekken, bijvoorbeeld dat men aan de christelijke godsdienst of aan christelijke partijen een bijzondere positie zou moeten toekennen, dat het beleid altijd zou moeten sporen met de christelijke boodschap of dat men zou moeten vasthouden aan een 'christelijk karakter' van een natie. Dit is menonwaardig en tast precies de kern van de vrijheid aan. De oorspronkelijk verticaal aangezette christelijke vrijheid is immers horizontaal uitgewaaierd in intermenselijkheid en concrete sociaal-politieke verhoudingen. De in de Europese rechtsstaat, democratie en mensenrechten geuniversaliseerde vrijheid vereist daarom dat we alle ruimte bieden aan en respect tonen voor niet-christenen, andere religies zoals jodendom en islam. Ruimte ook voor humanisten,

atheïsten, agnosten. Alleen degenen die de vrijheid willen vernietigen of geweld prediken, behoort men diezelfde vrijheid niet te gunnen. Wanneer die 'christelijke vrijheid' aldus wordt uitgeoefend, miskent zij haar christelijke oorsprong niet, *maar laat die juist zien*. Het christelijk moment aan de vrijheid behoeft echter *niet* expliciet te worden verwoord: een tekst (in een preambule) alleen overtuigt en motiveert niet. Niet een fraaie tekst laat zien wat vrijheid concreet betekent, dat kan slechts blijken uit denken en (institutioneel) handelen: niet meer, maar ook niet minder.

HANS KÜNG: *“Juist om een dood in waardigheid zeker te stellen, mogen christenen vanuit hun geloof indien nodig het tijdstip zelf kiezen.”*

Euthanasie IN EIGEN BEHEER

72,6 jaar. Er is intussen zo ongeveer tien jaar bijgekomen. Wij leven al langer dan onze ouders. Onze kinderen zullen waarschijnlijk weer langer leven. Demografen kunnen dit alles redelijk nauwkeurig vooruit berekenen. In ontwikkelde landen met gezonde voeding en goede gezondheidszorg gaat het over vergelijkbare ontwikkelingen.

Volgens betrouwbare cijfers laten in Nederland jaarlijks ongeveer 5300 mensen door euthanasie een eind aan hun leven maken. Onbekend is het aantal mensen die het zelf doen; die de dood kiezen door zelfeuthanasie. Voor theologen een vraagstuk: als christen zelf je dood kiezen, wanneer kan dit?

Deze vraag stelt de beroemde Zwitserse theoloog Hans Küng in zijn vorig jaar verschenen boek “Glücklich Sterben?” Hij had dit punt al eerder aan de orde gesteld, in het laatste hoofdstuk van het derde deel van zijn memoires. Vanuit de ervaring van zijn eigen slechte gezondheid komt hij daarop in deze studie terug. Van Küng zijn we altijd uitvoerige en complexe studies gewend. Dikke pillen. Zo bezien gaat het hier over een ‘boekje’ van ‘maar’ 159 kleine bladzijden.

LEVENSWERWACHTING

In Nederland is de op gegevens van 2012 berekende gemiddelde levensverwachting bij geboorte voor mannen 79,1 jaar, die voor vrouwen 82,8 jaar. In 1950 waren deze verwachtingen nog berekend op 70,3 en

Na 1945 waren er bij ons geen grote (wereld)oorlogen. Ook dat draagt natuurlijk bij aan deze mooie cijfers. Maar als we zo lang leven, wat voor gevolgen heeft dit dan voor levenslange relaties, voor het vaker optreden van verouderingsziekten als Alzheimer, dementie, Parkinson enzovoorts? Kunnen de opvattingen van de oude theologie dan nog hetzelfde blijven? Inzichten volgen immers feiten, niet andersom.

PERSOONLIJKE ERVARINGEN

Küng vraagt: Kan een christen juist vanuit haar/zijn geloof zelf kiezen wanneer zij/hij sterft? Binnen de kring van katholieke theologen is hij daarmee een van de eersten. Zelf noemt hij overigens vol waardering de Spaanse filosoof Antonio Monclús die, goed gedocumenteerd, al in 2010 deze vraag gesteld had. Persoonlijke ervaringen brachten deze vragen onder Küngs aandacht. Op jeugdige leeftijd maakte hij het zeven maanden lange lijden van zijn broer Georg mee, die in 1955 stierf aan een hersentumor. Nog maar kort geleden was er de bijna tienjarige lijdensweg van zijn dement geworden vriend en Tübinger collega Walter Jens die in 2013 overleed. Ook bestudeerde hij de studies van Elisabeth Kübler-Ross over de bijna-dood-ervaringen van vele personen. Dit alles zette hem aan het denken.

In een uitvoerig gesprek voor de Duitse televisiezender ARD met de prominente televisiepresentatrice Anne Will ging hij eerlijk en onbevagen in op deze problematiek. Daarop kwamen veel reacties van mensen die evenzeer met deze problematiek worstelden. Deze uitzending werd kort daarna herhaald. Dit boek opent met dit interview. Zowel de openheid in onze kerk sinds paus Franciscus voor nieuwe en moeilijke vragen als de vele discussies in parlementen

en gerechtshoven, beroepsverenigingen van artsen en juristen, bij politici en pastores brachten hem ertoe meer systematisch op deze vragen in te gaan.

ZELFBESTEMMINGSRECHT

Eerst geeft hij een overzicht van de medisch-ethische discussie en de eventuele plaats van religie daarin. Daarna gaat hij nader in op de randvoorwaarden om van een waardig sterven te kunnen spreken en de mogelijkheden van hulp van anderen daarbij. Waardig sterven

behoudt dit zelfbestemmingsrecht.”

MODELWISSELING

Zowel bij het begin als bij het einde van het leven is sprake van een modelwisseling. Dit komt door een voorheen niet voorstelbare vooruitgang van de medische wetenschap en haar hulpwetenschappen. Bij het begin van het leven heeft de ontwikkeling van

kan alleen wanneer een mens daarbij haar/zijn waardigheid kan behouden en beleven. In Küngs eigen woorden: “Uit de menselijke waardigheid volgt het zelfbestemmingsrecht voor haar/zijn leven, voor het hele leven, ook voor de laatste etappe, het sterven. Uit het recht op leven volgt echter geenszins een plicht om te leven, om onder welke omstandigheden ook verder te leven. Volgens de overtuiging van joden, christenen en moslims is het menselijk leven, dat de mens immers niet aan zichzelf te danken heeft, in laatste instantie een gave Gods. Maar tegelijk is het leven – volgens de wil van God – ook een opgave voor de mens. Het is ons gegeven ter eigen beschikking, niet ter beschikking van vreemden. Dit geldt ook voor het einde van het leven, het sterven. Hulp bij sterven moet altijd begrepen worden als ultieme hulp bij leven. Ook dan mag geen sprake zijn van heteronomie, maar heerst autonomie. Deze autonomie vindt voor gelovige mensen haar fundament in theonomie. Iedere patiënt

de pil geleid tot een geheel andere verhouding tot seksualiteit. Het krijgen van kinderen is van nu af in de handen van de partners gelegd. Bij het einde van het leven heeft de vooruitgang geleid tot een grote verlenging van het individuele leven. Hierdoor ontstaat een nieuwe verhouding tot het sterven. En tot een uitgebreide gedachtewisseling over de verschillende vormen van hulp bij sterven.

Maar evenals bij de pil “zijn het weer voor alles juist de kerken die deze ontwikkeling graag zo lang mogelijk tegen zouden willen houden. De acceptatie van iedere hulp bij sterven moet de kerken uit de handen gewrongen worden. Bepaalde vormen zijn nog steeds verboden, vooral die welke vallen onder het begrip ‘actieve’ hulp bij sterven.” En dat terwijl ,volgens ge-

gevens die opgesteld werden voor de G8-top in 2013 in Londen, thans wereldwijd 44 miljoen mensen lijden aan Alzheimer en verwante ziekten. Het aantal mensen dat wereldwijd door vormen van dementie getroffen wordt zal tot het jaar 2050 verdrievoudigen en wordt dan geschat op 135 miljoen mensen. Deze feiten zonder vooringenomenheid tot zich laten doordringen betekent voor een theoloog de noodzaak om dit alles religieus en theologisch opnieuw te doordenken.

DOOD IN WAARDIGHEID

Zo komt Küng tot zijn theologische opstelling. Eerst positioneert hij zich tegenover de religiekritiek van de negentiende en twintigste eeuw. De projectietheorie van Feuerbach ("een eeuwig leven is slechts een projectie van de mens, slechts een troost waar de mens belang bij heeft, slechts een infantiele illusie"), waarop Marx en Freud verder bouwen, wijst hij af: "Want het verlangen naar een god kan immers heel goed in tegenspraak zijn met de echte God. En trouwens: waarom zou ik niet mogen wensen, dat met de dood niet alles afgelopen is, dat mijn leven en de mensengeschiedenis zin hebben, kortom dat God bestaat en een eeuwig leven mogelijk maakt?" De God van het christelijk geloof is een God van liefde en barmhartigheid. Dat Godsbeeld is door de moderniteit heengegaan. In een laatste, persoonlijke gebed waarmee het boek afsluit, heet het: "ik dank u, onbevattelijke, alomvattende en in alles werkzaam zijnde Oergrond, Oerhouvast en Oerbetekenis van ons zijn." Hoe mooi in de kunsten en christelijke teksten ook uitgebeeld, hel en hemel zoals die daar verstaan worden horen niet bij een God van liefde en barmhartigheid.

Aan de hand van een aantal teksten uit het Nieuwe Testament en de kerkvaders gaat Küng hier nader op in. "In de dood wordt de mens wel niet met huid en haar, maar wel als ongedeelde persoon een nieuwe, eeuwige toekomst aangeboden, waarin de brokstukken van haar/zijn leven bijeengevoegd worden en het fragmentarische van dit leven tot voleinding komt. Het is een leven dat anders is dan al het ervaarbare: in de onvergankelijke dimensie van God. Dus niet in onze ruimte en in onze tijd: 'hier' en 'nu' in het 'aan deze zijde'. Maar ook niet heel eenvoudig in een andere ruimte en een andere tijd: niet een 'daarginds' of 'daarboven', een 'buiten' of 'boven', een 'aan gene zijde'."

Daarom voert de dood niet in het niets, zoals ook de oerknal niet uit het niets komt. Wanneer een mens aan het einde van haar/zijn leven komt, wacht haar/hem niet het niets, maar dat alles dat gelovige joden, christenen en moslims God noemen, bij wie de doden goed geborgen zijn. Juist om een dood in waardigheid zeker te stellen, mogen christenen vanuit hun geloof indien nodig het tijdstip zelf kiezen.

Hans Küng:
'Glücklich Sterben?'
(München/Zürich:
Piper, 2014), 159 blz.,
€ 16,99

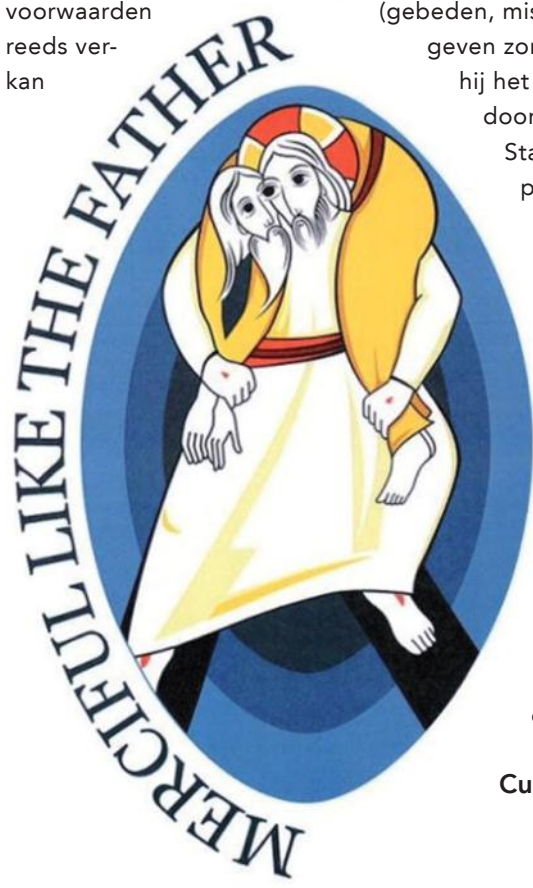
Op De Keper

OOG IN OOG

Mijn man zei: "Probeer maar of ze het in 'Op de Keper' willen zetten. Van mij hebben ze ook al eens iets afgedrukt." En daarom, beste redactie, hierbij een stukje over het Heilig Jaar van Barmhartigheid. Paus Franciscus heeft dat op 8 december j.l. geopend, de 50ste verjaardag van de sluiting van het Tweede Vaticaans Concilie. Volgend jaar 20 november wordt het weer gesloten. Sinds in het jaar 1300, toen daarmee werd begonnen, is dit het 29ste Heilig Jaar in de r.-k. kerk, het eerste in de 21ste eeuw.

Traditiegetrouw start zo'n jaar met het openen van de Heilige Deur in de Sint Pieter en drie andere basilieken in Rome. Die hebben allemaal zo'n deur. Deze zijn normaal altijd gesloten, dichtgemetseld. Alleen in een Heilig Jaar gaan ze open voor pelgrims. Als deze erdoorheen gaan verkrijgen ze daarmee een volle aflaat die is verbonden aan dit bijzondere jaar van gebed en reflectie. Er worden in Rome komend jaar 30 miljoen pelgrims verwacht. Vanwege die drukte moeten die eerst 'on line' een doorgangkaartje aanvragen. Elders in de wereld zijn ook van die deuren, in ons land in Utrecht, Groenlo en Hengelo.

Mij gaat het hier om die volle aflaat. Als een gedoopte katholiek, na zijn zonden gebiecht te hebben, door die deur binnengaat, worden hem onder bepaalde voorwaarden (gebeden, misbezoek) ook alle straffen van de reeds ver-
kan
geven zonden kwijtgescholden. Desgewenst
hij het voorrecht van deze volle aflaat
doorgeven aan zielen in het vagevuur.

Staat in het kerkelijk rechtboek, zei de pastor.

Wat een middeleeuwse krentenwe-
gerij! Kan dat theologisch zomaar?
Dat vagevuur bestaat toch
helemaal niet meer?

En dan heb ik nog iets anders:
het logo van dit Heilig Jaar
(hopelijk kan de redactie het
hierbij afbeelden). Kijk eens
goed: de twee, Jezus en een
sloeber, hebben samen maar drie
ogen! Het middelste is het linkse
van de een of het rechtse van de
ander. Zo staan we oog in oog met
de bezuinigingen...

Cultivator

In de rubriek 'Op de Keper' publiceert Mariënborg Magazine bijdragen van eenieder aan een discussie over iets in de R.-K. Kerk waarvan zij/hij vindt dat daar nog wel eens een hartig woordje over te zeggen valt.

DAT KAN ZOWEL THEORETISCH ALS PRAKTISCH ZIJN, VAN ERFZONDE TOT DRIE-EENHEID, VAN GENADE VAN BIJSTAND TOT VERRIJZENIS, VAN DE VROUW ALS PRIESTER TOT EUCHARISTISCHE OECUMENE, YOU NAME IT! OM IEDEREEN DE KANS TE GEVEN VAN HAAR/ ZIJN HART GEEN MOORDKUIL TE HOEVEN MAKEN, ONDERTEKENEN WIJ DEZE BIJDAGEN STEEDS MET EEN SYMBOLISCH PSEUDONIEM: CULTIVATOR. MET EEN CULTIVATOR WORDT EEN STUK LANDBOUWGROND LOSGEWOELD WAARNA HET WORDT GEploegd EN INGEZAAID. – **Redactie**

Afgestudeerde katholieke theologen die graag individueel pastoraal werk willen doen, kunnen vrijwel nergens meer betaald aan het werk in een parochie. Zij kunnen nog wel terecht in het categoriaal pastoraat: het pastoraat voor een speciale doelgroep. Er zijn geestelijk verzorgers nodig in ziekenhuizen, zorginstellingen, in het leger en in gevangenissen. In dit artikel aandacht voor het werkveld van de justitiepastor. Wat is de inhoud van het werk van een geestelijk verzorger in een gevangenis? Wat is de invloed van de ontkerkelijking op het werk van de justitiepastor? Een interview met Trudy Vester, sinds 2008 r.-k. geestelijk verzorger in een van de grootste penitentiaire inrichtingen van Nederland, de P.I. Lelystad.

DE JUSTITIEPASTOR PASTORAAL WERKER MET EEN DIACONALE TAAK

Trudy Vester (1961) studeerde theologie aan de Faculteit Katholieke Theologie in Utrecht, met als afstudeerrichting pastoraat. Zij was o.m. medeoprichter van de Vereniging Geloofsgemeenschap 't Zand in Amersfoort en is daar sinds jaren actief in de parochie St. Franciscus Xaverius. Zij is voorzitter van het team geestelijk verzorgenden in de P.I. Lelystad. Trudy Vester is getrouwd en heeft twee kinderen (24 en 26).

Gevangenen bezoeken is een van de zeven door Christus in het evangelie genoemde werken van barmhartigheid. Beschouwt u uw werk als justitiepastor als diaconaal werk?

"Ik zie het juist als bij uitstek pastoraal werk. Maar het is natuurlijk ook diaconie, als je diaconie definieert als bijstand aan mensen in de knel. Detentie is voor veel mensen een crisiservaring die existentiële vragen oproept. En van sommigen is het leven zelfs helemaal kapot. Als je dan dagelijks vanaf 17:00 uur tot de volgende ochtend in je eentje "achter de deur" zit, komen levensvragen hard binnen. Een justitiepastor besteedt dan ook zeker 50 procent van zijn tijd aan individuele gesprekken met gedetineerden die daarom vragen. Daarnaast organiseren we groepsgesprekken rond een thema. Onze derde taak is het verzorgen van de zondagse kerkdiensten."

De kerkdiensten noemt u als laatste. Vindt u die het minst belangrijk?

"Nee, zeker niet! De individuele gesprekken, groepsgesprekken en de zondagse kerkdienst versterken elkaar. Zowel een kerkdienst als een groepsgesprek kan ertoe leiden dat een gedetineerde de stap zet naar een persoonlijk contact met de geestelijk verzorger om een

grote zorg of pijn te bespreken. Anderzijds zijn de individuele en groeps gesprekken een voedingsbodem voor mij bij de voorbereiding van een kerkdienst. Ik weet daardoor beter wat de bezoekers persoonlijk kan raken. Maar ikzelf ga maar eenmaal per maand voor in een zondagse viering. Dat komt omdat de afspraak met Den Haag is, dat er om en om een dominee en een pastor voorgaat, en bij een grote inrichting zoals die in Lelystad zijn er meerdere katholieke pastores en dominees, dus we verdelen de zondagen."

Wat bedoelt u met "Den Haag"?

"Een justitiepastor dient twee heren. Er zijn in totaal zo'n 135 fte's beschikbaar voor geestelijk verzorgers in de Nederlandse justitiële inrichtingen. Die zijn uitgezonden door zeven "zeggende instanties": ze kunnen rooms-katholiek zijn, protestants, humanistisch, joods, moslim, boeddhistisch of hindoeïstisch. Alle geestelijk verzorgers bij justitie zijn zodoende ambtsdrager. Maar daarnaast zijn zij ook ambtenaar, in dienst van de Dienst Geestelijke Verzorging (DGV), onderdeel van het Ministerie van Veiligheid en Justitie in Den Haag. De DGV noemen wij 'Den Haag'.

In het managementteam van de DGV zitten de hoofden van de zeven denominaties die ik noemde. De rooms-katholieke denominatie is de grootste, het hoofd daarvan, Ryan van Eyk, stuurt de 50 r.-k. justitiepastores, waarvan velen in deeltijd werken, inhoudelijk aan. Dat gebeurt onder meer via onze

Het Stiltecentrum in de P.I. Lelystad is geschikt voor vieringen van diverse religies
FOTO: TRUDY VESTER.

eigen website, regionale vergaderingen en landelijke studiedagen."

Je moet dus altijd ook een zending hebben van de bisschop als je justitiepastor wilt worden?

"Ja, justitie kan niet zomaar iemand aanstellen. Je werkt als justitiepastor met een grote mate van eigen verantwoordelijkheid, maar je vertegenwoordigt op je werkplek wel de r.-k. kerk en het katholieke geloof. De zending geeft je overigens ook een status: je bent ambtsdrager, dus heb je een ambtsgeheim, je kunt niet worden verplicht belastende informatie door te geven. Kort gezegd, een geestelijk verzorger in een penitentiaire inrichting is wel *in dienst* van justitie, maar is niet van justitie."

Hoe gaat het er aan toe bij de kerkdiensten in de inrichting?

"We hebben een Stiltecentrum dat flexibel is in te richten, zodat alle denominaties daar hun kerkdienst/

De koepelgevangenis Lelystad.
FOTO: RIJKSWATER-STAAT.

vrijdaggebed/bezinningsbijeenkomst/ gebedsdiensten kunnen houden. Je kunt de stoelen omwisselen voor matjes of gebedskleden, en het altaar kun je wegrijden. Elke zondag komen er in de twee katholieke of protestantse kerkdiensten samen ongeveer 80 mensen. Op een bevolking van 580 gedetineerden is dat 15%, daar zijn we best trots op. Het zijn gebedsdiensten. Dat er geen communie wordt uitgereikt is geen probleem. In de zeven jaar dat ik hier werk is mij maar twee of drie keer daarnaar gevraagd. Bij een gemengd publiek zoals in onze vieringen zouden ook veel aanwezigen niet begrijpen wat dat is."

Hoezo is er een gemengd publiek?

"Een gedetineerde die op de kerklijst staat – hij moet zich daarvoor dus hebben opgegeven – mag elke zondag komen, ongeacht of de voorganger dan een dominee

of pastor is. Veel gedetineerden hebben daar ook echt behoefte aan. Omdat protestanten en katholieken door elkaar zitten, gebruiken we een oecumenische liturgie. Iedere voorganger brengt natuurlijk wel zijn eigen accenten aan. Een bijzonder moment in alle vieringen, zowel katholiek als protestant, is het aansteken van een kaarsje bij Maria. Het is een ritueel dat beslist niet weggelaten kan worden. Daarna is het ook echt stil voor het persoonlijke gebed."

De bevolking van een penitentiare inrichting is gemiddeld rond de 30 jaar. Die generatie gaat toch nauwelijks meer naar de kerk?

"Of een gedetineerde 'buiten' al dan niet praktiserend katholiek is, maakt voor mij geen verschil. Iedereen die zijn geloof wil beleven is van harte welkom in de vieringen. Vooral Antillianen en Surinamers zijn overigens nog volop in de katholieke traditie opgevoed. De ontkerkelijking in de samenleving heeft natuurlijk wel invloed op ons werk. Sommige gedetineerden weten niet het verschil tussen een dominee en een pastor. En kennis van de bijbel is vaak minimaal. Dat weten we, daar houden we rekening mee."

Wat is het karakter van de individuele gesprekken?

"Ik ben er om een luisterend oor te bieden. Ik help bij vragen over de zin van het leven en geloofsvragen. Een gedetineerde voelt zich vaak uitgesloten. In deze gesprekken pas ik de presentiemethode toe: niet oordelen, met respect bejegenen. Ik probeer de mensen te laten reflecteren over zichzelf, over hun gelovig zijn, ze bewust te maken van hun eigen kracht."

Wat moet ik me voorstellen van de groepsgesprekken?

"Dat zijn groepen van gemiddeld acht deelnemers, waarin meestal wordt gewerkt met thema's, zoals schuld, vergeving, naastenliefde. Ook komen levens- en geloofsvragen aan bod. Ik gebruik vaak bijbelteksten, op basis waarvan ik de deelnemers laat nadenken over hun eigen gedrag en wat ze belangrijk vinden in hun leven. Er kunnen in de groepen mooie gesprekken ontstaan. Sommige deelnemers durven het aan om in de groep over hun delict te praten. Soms vindt een deelnemer een thema zo belangrijk dat hij twee keer komt, 's morgens en 's middags, om er nog een keer over te kunnen praten. Het thema waar we op het ogenblik mee werken is: 'de tien geboden als vragen aan jezelf'."

Wat wordt bedoeld met herstelgericht pastoraat?

"Pastoraat is natuurlijk altijd gericht op heling en herstel, zeker in een gevangenis. Onze boodschap is, dat iedereen bij God welkom is, met alle fouten en tekortkomingen. Bij Hem is vergeving en zijn nieuwe kansen. Je mag er zijn, wie je ook bent. Dat bewustzijn heeft iemand vaak nodig om verder te kunnen. Herstelgericht werken heeft bij justitie momenteel de volle aandacht. Middels diverse cursussen wordt gewerkt aan herstel van de dader in relatie tot de maatschappij, zijn slachtoffer(s), zijn eigen leven en familie. Het doel is om uiteindelijk te komen tot een leven zonder verdere criminaliteit. De geestelijke verzorging levert daaraan ook haar bijdrage, door samen te werken met de Stichting Slachtoffer in Beeld, en mee te werken aan de cursus Puinruimen. "

Vindt u dat uw werk er toe doet?

"Ik vind dat we als r.-k. kerk echt iets te bieden hebben aan gedetineerden. De bijbel is zo rijk aan voorbeelden van mensen die het moeilijk hebben of van het rechte pad zijn geraakt. Ik heb daardoor vaak het gevoel dat ik mensen een stukje heb kunnen optillen. Wat ik wel moeilijk vind, is dat ik soms mensen naar buiten zie gaan zonder huis of relatie, zonder vangnet. Dan denk ik: hoe moet dat nu verder met hem?"

EEN CULTURELE KANT ELING

W e zijn vertrouwd met de gewone gang van zaken. Daar is ons leven op ingericht. Genoeg geld in onze portemonnee geeft rust en zekerheid. Middelmatige temperaturen en seizoenen doen alles om ons heen gelijkmatig gedijen. Te hoge temperatuur brengt woestijn en elders teveel water dat de spuigaten uitloopt.

Gelijkaardige reacties bepalen ook het denken en doen van de mensen. Wanneer een puber het thuis te benauwd krijgt, dan flipt hij en zoekt bij een ander een toevluchtsoord om tot rust te komen. Of de ouders dat leuk vinden of niet, er is dan geen houden meer aan. Zo zijn er ook in het maatschappelijk leven, in de politiek en in religies veranderingen, felle schommelingen en overrompelende uitschieters die totaal nieuw zijn en waarbij je de angst om het hart slaat. Wanneer de topmensen van die instanties door onderling gekibbel en corruptie verward raken en er met hun hoofd en hart niet meer bij zijn, het overzicht verliezen en het belang van hun leden uit het oog kwijt zijn, stijgt de onvrede en woede van onderop tot het kookpunt en vliegt op een gegeven moment het deksel eraf. Dan is de beer pas echt los. Explosie en versplintering van de organisatie, faillissement en meer ontbindende factoren doen dan hun vernietigend werk. De rondslingerende resten zoeken dan een heenkomen en gaan op zoek naar een nieuwe bedding.

D eze destructie is de laatste tijd bij veel mega-organisaties tot in de auto-industrie aan het licht gekomen. Zij worstelen allemaal met de vraag hoe ze hun kaders en ooit uitgedachte wetmatigheden en belangen kunnen handhaven. Heeft men lang gedacht dat elke organisatie op zichzelf staat en volgens de eigen structuur wel met grenzeloze ontplooiing levensvatbaar blijft, nu wordt

duidelijk dat elk als autonoom eilandje niet zal overleven. Ze botsten als geologische aardplaten tegen elkaar en ruïneren de oude stand van zaken. Zo verstrengelen de platforms van economie, multinationals, politiek en religie zich met elkaar.

Met al hun vergaderingen in Brussel of New York krijgen de politieke leiders de enorme verschuivingen en de erupties van geweld en vernietiging maar niet onder controle. Vluchtende Syriërs en volksverhuizende Afrikanen zijn door terreur en armoede op drift geraakt en gebruiken Lesbos en Lampedusa als reddingsboei om het hoofd boven water te houden. Landsgrenzen en politieke en maatschappelijke afspraken en wetten worden door de massale volksverhuizingen met voeten getreden en als onwerkelijkheden aan de laars gelapt. Aangeleerde traditionele gedragspatronen in het maatschappelijk verkeer worden aan de kant gezet.

D eze overrompelende ontwikkelingen die als vulkaanuitbarstingen wereldwijd zijn opgedoken, benevelen het gangbare denken van leidinggevende personen. In eerste instantie houden ze het hoofd koel en doen ze de wereld geloven dat ze deze situatie als een nieuwe uitdaging ook wel het hoofd zullen bieden. Maar in feite zijn ze uit het lood geslagen en diep in hun hart voelen ze aan, dat ze op zoek moeten gaan om met totaal nieuwe gedachtepatronen en maatstaven al deze gebeurtenissen in de greep te krijgen. Zij lijken op de bemanning van een

GESCHEIDEN EN HERTROUWD? NIET TE COMMUNIE!

Onze oppertoezichthouder (wat 'aartsbisschop' eigenlijk betekent) Wim Eijk werd in Rome door Stijn Fens van dagblad 'Trouw' ondervraagd over de bisschoppensynode over huwelijk en gezin, die zojuist was afgelopen. Grootste twistpunt daar, zei Eijk, was "de positie van hertrouwd gescheidenen. Dat zijn katholieken die voor de kerk getrouwd zijn, vervolgens zijn gescheiden en een nieuw burgerlijk huwelijk zijn aangegaan". Zij mogen, vindt Eijk, de communie niet ontvangen: "Ik zoek het meer in preventie. We moeten mensen gewoon beter informeren over wat de kerk van hen vraagt en er ook zijn als het misgaat." Hij denkt dan aan bevorderen van het huwelijkspastoraat.

Dat is mooi, maar dat pastoraat houdt blijkbaar op als het echtpaar toch gaat scheiden, laat staan als zij opnieuw trouwen. Welke goede gronden er voor die scheiding ook mogen zijn, de gescheidenen worden prompt ook gescheiden van hun kerkgemeenschap. Uitgesloten van het Avondmaal, zo heet dat bij onze protestantse broeders.

Ik moet bekennen dat ik voor dit soort botte tuchtmaatregelen geen begrip kan opbrengen. En evenmin voor hen die, zoals onze kardinaal van Utrecht, zich verzetten tegen pogingen – onder meer ondernomen door Duitse bisschoppen tijdens de synode – om deze harde regel te wijzigen. Ik begrijp dat mensen die misdrijven hebben begaan, en daarvoor niet een straf hebben uitgezeten, niet tot het Avondmaal worden toegelaten. Dat zou grote ergernis geven bij anderen. Maar twee mensen die het samen niet hebben kunnen rooien in een huwelijk, zijn zij misdadigers? En mogen zij dan niet een nieuw (burgerlijk) huwelijk sluiten? Waar bemoeit de kerk zich mee? Een huwelijk is het feitelijk (gaan) samenwonen van twee mensen die daartoe zelf besloten hebben. Pas in de elfde eeuw begon de kerk zich ermee te bemoeien, en ging ze haar zegen daarover uitspreken. Dat is mooi, maar als die zegen geen vrucht heeft gedragen, dan is het verder aan de betrokkenen om te beslissen wat zij willen. Sinds het begin van de 19de eeuw is dat keurig in ons burgerlijk recht geregeld, met name ook om kwetsbare personen – bijvoorbeeld de vrouw die geen eigen baan heeft, en de kinderen – te beschermen.

Het gaat over het feitelijk gedrag van de gescheiden echtgenoten, niet om het feit dat zij zijn gescheiden! Gedragen ze zich behoorlijk tegenover elkaar voor en na de scheiding, en komen de kinderen niet te kort wat ouderlijke liefde betreft, dáár gaat het over. Hen uitsluiten van de communie, ook als ze zich na de scheiding voorbeeldig gedragen, en wel omdat zij een nieuw burgerlijk huwelijk aangaan, is dat pastoraal, is dat naastenliefde? Me dunkt van niet.

We zien in de kerk voortdurend dit soort regelfetisjisme. Het komt ook omdat er geen rechterlijke macht is die regels toetst op rechtsgehalte. Bisschop en pastoor volgen regels die gemaakt zijn in het Vaticaan. Veel pastors passen die regels gelukkig soepel toe. Maar beroep bij een rechter is niet mogelijk. De bisschop is tegelijk uitvoerder en rechter. Dit is in strijd met onze opvattingen over hoe gezag mag worden uitgeoefend. Het leidt tot de verstarring, waar onder andere bisschop Eijk blijk van geeft.

Gelukkig is de eindtekst van de synode iets ruimer geworden dan de opvatting van Utrecht. We moeten voortaan een meer verlichte bisschop naar synodes afvaardigen!

P.S. Om te voorkomen dat iemand mij ervan zou beschuldigen te preken voor eigen parochie: ik heb onlangs met mijn lieve vrouw onze 55ste huwelijksdag gevierd. Edoch, zij is Nederlands Hervormd, en mag daarom ook niet mee te communie volgens de bisschop. Doet ze lekker toch!

Erik Jurgens

schip dat aan het kantelen is, die aanvoelt dat het hele gevaarte weldra ondersteboven zal drijven. Hoe kan men dan nog fatsoenlijk sturen en overleven?

Zelfs de eeuwige waarheden prevelende geloofsgemeenschappen zijn danig van streek. Ook de katholieke gelovigen slikken niet meer de voorgekauwde geloofswaarheden die als zoete koek vanuit bisschoppelijke burelen op hen af worden gestuurd en zoeken desnoods hun heil in de rustgevende oase van de vrije basisgemeenschappen.

Hoe zijn deze ontwikkelingen met ons verstand te vatten en en in goede banen te leiden? Een filosofische stelregel luidt: 'Er is een desintegratie nodig om te komen tot een integratie op hoger niveau'. Dit betekent dat de veranderingen die we nu meemaken gewoon een kwestie zijn van evolutie en rijping waarbij de uitgeleefde en dingen verdrongen worden door een nieuwe werkelijkheid die nu de dienst gaat uitmaken. Zo gezien zijn de turbulenties die we in onze dagen meemaken van alle tijden. Sterke zenuwen en een volhardend zoeken naar een uitweg is het devies.

Vincent ('de winnaar') van Gogh maakt in de negentiende eeuw in zijn persoonlijk leven dezelfde worsteling door. Gevoelig van hart, fel van karakter en worstelend met de tegenslagen in zijn leven zoekt hij naar een antwoord om in de chaos toch overleefd te blijven. In zijn zoektocht naar zijn eigen identiteit ontwikkelt hij zijn talenten.

Aanvankelijk denkt hij dat hij als predikant in de verkondiging van de Blijde Boodschap van bevrijding zijn weg te moeten zoeken. Maar in dat geloofsveld loopt hij al gauw vast in de huichelwereld van onechte geloofspraktijken die de mensen nog meer naar

beneden halen. Vervolgens probeert hij zijn innerlijkheid uit te drukken in tekeningen en schilderijen waarin hij de echtheid van mensen en dingen naar voren brengt. Maar niemand is erin geïnteresseerd. Aanhoudende strubbelingen met dierbare mensen om hem heen maken hem ziek van verdriet. De spanning in zijn eigen leven ziet hij ook in de samenleving om hem heen. Ondanks zijn twijfel over de goede afloop gooit hij op een gegeven moment zijn profetische boodschap op het doek.

Vluchtende Syriërs en volksverhuizende Afrikanen zijn door terreur en armoede op drift geraakt en gebruiken Lesbos en Lampedusa als reddingsboei om het hoofd boven water te houden.

Van Gogh geeft het antwoord in zijn afbeelding van de Barmhartige Samaritaan. Het door rovers overvallen slachtoffer staat model voor de door geweld, armoede, ziekte dodelijk verwonde mens in het algemeen. De pientere, weldenkende, humane soortgenoot laat hem niet in de goot liggen. Met uiterste krachtinspanning zet hij zijn schouders eronder en tilt hem op zijn ezel. Deze vierbenige kan heel wat dragen en brengt hem tot rust en heling in de herberg.

Dit is ook een hint voor de aanpak van de problemen in onze dagen. Politieke, religieuze, economische en maatschappelijke netwerken zijn de vier pijlers die de geschonden en op drift geraakte mensheid op weg naar de herberg van genezing en verzadiging kan leiden. De lamgeslagen mens, de weldenkende, de helende en de bedienende, we hebben er in die globale herberg de handen vol aan om samen de klus te klaren. Dus toch maar weer de eenvoud van de aloude deugden van wijsheid, eensgezindheid, saamhorigheid en barmhartigheid van stal gehaald om de schrikbarende wereldwijde verschuivingen in vreedzame banen te leiden. De pauselijke encycliek "Laudato Sí" – geprezen bent u – is een uitdrukkelijke oproep in deze richting.

HERBERGEN VAN VREEMDELINGEN

We kunnen er niet meer onderuit. Elke dag lezen we er over en zien we het uitgebreid op het journaal. Steeds meer vluchtelingen uit Syrië en Afghanistan, wanhopige Irakezen en Eritreeërs, veel Afrikanen, die via Libië de Middellandse Zee oversteken. De beelden blijven ons achtervolgen. De overvolle vluchtelingenkampen en de illegale passanten van de tunnel bij Calais. Het verdronken kleutertje Aylan Kurdi op het strand. De overvolle stations met de wanhopige reizigers en de massa's in Duitsland. We kunnen het niet meer negeren. De vreemdelingen overspoelen ook onze opvangcentra. Ter Apel kon het niet meer aan.

Al meer dan zeventig jaar wonen wij in een veilig West-Europa zonder oorlog. Ondanks de crisis van de laatste paar jaar zijn wij met Amerika het rijkste en welvarendste gebied in de wereld. Naar zo'n gebied willen degenen die in erbarmelijke situaties verkeren kost wat kost vertrekken. Met grote risico's, onwetend wat de toekomst daar zal brengen.

VOLKSVERHUIZINGEN

Volksverhuizingen zijn er al zolang er mensen zijn. Altijd op zoek naar een betere wereld. Ontelbare groepen in oude tijden, die wij de prehistorie noemen en vooral later in die eeuwen toen de Romeinen de grenzen van hun rijk streng bewaakten. Toen kwamen de Germanen, Goten en Vandalen hun gebied binnen. In latere tijden waren het Moren in Spanje, Arabieren op de Balkan. Na de Tweede

Wereldoorlog kwamen hier Marokkanen en Turken als gastarbeiders en ook veel mensen uit onze kolonies: Antillianen, Surinamers en uit het voormalig Indië en niet te vergeten de Molukkers.

Ging dat er allemaal vredig aan toe? Niet bepaald. Er waren tijden dat de Roomse Kerk alleen de ware gelovigen erkende en de niet-gelovigen bestreed en doodde. Galg en brandstapel waren dagelijks aan de orde. Denk daarbij vooral aan de praktijken van de inquisitie. Na 1517 ontstond de heftige strijd tussen katholieken en protestanten met veel slachtoffers aan beide zijden. De beeldenstorm verwoestte veel en oude gotische kerken werden in brand gestoken. En nog maar kort geleden voltrok zich de afschuwelijke Holocaust, die mede veroorzaakt werd door eeuwenlange christelijke opvattingen.

KOLONISATIE

En dan de oorzaken van alle verwarring die geleid heeft tot de meest actuele problemen. Vanaf de 14de eeuw ondernamen we ontdekkingsreizen die altijd gepaard gingen met plunderingen, moord en doodslag. De kolonisering van alle ontdekte gebieden, die we met wapengeweld gingen onderdrukken, werd tot diep in de twintigste eeuw gehandhaafd. Daarbij kwam de slavenhandel en later het uitmoorden van Indianen in Noord- en Zuid-Amerika. Het was de paus die de gebieden toewees aan Spanje en Portugal. Zij roofden het goud dat tot op de dag van vandaag in barokkerken te zien is. In Berlijn werd Afrika in 1885 langs rechte lijnen verdeeld onder de Europese Staten. Na de Tweede Wereldoorlog verdween langzaam het koloniale systeem en werd vervangen door ontwikkelingshulp, later ontwikkelingssamenwerking, die vaak verkapt een nieuwe economische kolonisatie werd. Geboden financiële hulp moest weer in Europa worden besteed.

Grote ondernemingen boorden naar olie en vervuilden de gebieden. En de twee Golfoorlogen met vader en zoon Bush zetten kwaad bloed in het Midden-Oosten. Olie was hier de aanleiding en de vermeende aanwezigheid van massavernietigingswapens.

De aanslagen op de New Yorkse 'twin towers' op 9 november 2001 leidden tot de bestrijding van Al Qaida en als tegenoffensief is nu IS bezig het Kalifaat op te zetten.

VLUCHTELINGEN

De regeringen zijn de laatste tijd overvallen met een grote toestroom van vluchtelingen. Het belangrijkste lijkt wel te zijn dat wij beseffen dat we vanuit het verleden zelf verantwoordelijk zijn voor de verstoringen in de diverse leefgebieden in de wereld.

Nu zijn er ideeën in de politiek die variëren van de vluchtelingen met open armen ontvangen en opnemen in de Europese bevolking, tot het met militaire macht in de oorspronkelijke gebieden enclaves bouwen om daar de vluchtelingen een veilig thuis te geven. Nog strengere grensbewaking rond onze gebieden en vooral bij de tunnel van Calais en het uitzetten van economische vluchtelingen behoren ook tot de geopperde plannen. Het opnemen van vluchtelingen, die vaak hoog opgeleid zijn, zou volgens anderen een aanwinst zijn voor onze slinkende, vergrijzende Europese bevolking.

Wanneer we maar even in de Bijbel bladeren doemen opnieuw aller-

lei vluchtelingen op. Het verschijnsel is wijd verbreid. In Genesis zien we Hagar vluchten en verder Lot met zijn vrouw en kinderen, waarbij het voor de echtgenote van Lot slecht afliep. En ook Jacob vluchtte in dat eerste bijbelboek. In Exodus komen de verhalen voor van het uit Egypte wegvluchtende joodse volk onder leiding van Mozes en in het boek Samuel zien we zelfs David vluchten. Het Nieuwe Testament blijft niet achter, bij Matteüs vlucht Jezus met zijn familie naar Egypte. Ook Mohammed moest in het begin met zijn volgelingen vluchten. Hoewel veel van deze verhalen op overleveringen berusten die niet altijd even betrouwbaar zijn, het is toch opmerkelijk dat bij de oorsprong van de drie grote monotheïstische godsdiensten vluchten er kennelijk bij hoorde.

WERKEN VAN BARMHARTIGHEID

Naast de vele verhalen over vluchten roept de Bijbel ook op om vluchtelingen, vaak vreemdelingen genoemd, gastvrij op te nemen. Een vreemdeling zult u niet onderdrukken, noch hem benauwen want u bent vreemdelingen geweest in het land Egypte, is de gedachte daarachter. In de Bergrede wordt uitdrukkelijk aangegeven om er voor de ander te zijn en in het Matteüsevangelie zegt Jezus: "Jullie hebben gehoord dat er gezegd is: U zult uw naaste liefhebben en uw vijand haten. Maar ik zeg jullie: heb je vijanden lief en bid voor wie je vervolgen, dan zullen jullie kinderen worden van je Vader in de hemel, want die laat zijn zoon opgaan over slechten en goeden, en Hij laat het regenen over rechtvaardigen en onrechtvaardigen." Later wordt dit weergegeven door de oproep tot het doen van een van de Werken van Barmhartigheid, nl. het herbergen van vreemdelingen. Paus Franciscus heeft zelfs opgeroepen om vluchtelingen in ons eigen huis op te nemen. Hoever moet een mens gaan? De Talmoed die zich eveneens op de Bijbel baseert, zegt dat er een grens is. Vreemdelingen moeten geen opruiende taal tegen het gastland spreken; ze moeten de omgeving mee opbouwen. Eigen familie gaat voor, maar onderzoek wel of de vreemdeling in nood geen bedrieger is en of hij wel in levensgevaar is. Het laatste woord over vluchtelingen is nog niet gezegd. Een open hart naar vluchtelingen is een bijbelse houding. Vooral de Reformatie kent dit in de diaconie al lange tijd, terwijl katholieken het leed vaak zagen als een mogelijke verdienste voor de eeuwigheid.

DE MYTHEN VAN HET JEZUS- GELOOF

WEER

Het weer lijkt wel het laatste wat we in onze macht kunnen krijgen, maar katholieken wisten daar al vroeg raad op. In mijn jeugd zongen we op de bewaarschool al: “Onze Lieve Heertje, geef mooi weertje, geef een nieuwe dag, dat het zonnetje maar schijnen mag.” En geloof het of niet, het hielp. En dan de katholieke boeren, die op de Kruisdagen met een processie de akkers introkken om daar de zegen over de vruchten der aarde af te roepen. Geen slecht weer meer, alleen maar vruchtbare dagen. En dan nog de sporters en mensen die feesten organiseerden. Een worst bij de Clarissen deed wonderen. Het werd prachtig weer ook al werden de kloosterzusters vegetarisch en aten ze niet zelf de worst op.

Toch staat de techniek niet stil. Een mysterieus apparaatje met een porseleinen kop en een intens paars lichtje voorkomt bij onweer – wanneer het in een stopcontact gestoken wordt – overspanning en gevaar voor digitale apparatuur. Toen ik mijn vrouw uitlegde hoe het ingewikkelde apparaatje zou werken, riep ze uit: “Mijn vader had tegen blikseminslag een veel eenvoudiger oplossing. Hij liep het huis rond met een schotelkje wijwater en een palmtakje.” Katholieken waren het weer al eeuwen de baas.

LLL

De in Oostenrijk woonachtige Vlaamse jezuïet Roger Lenaers was begin oktober jl. in Nederland, op uitnodiging van de ‘Vereniging tot vernieuwing van het ambt in de R.-K. Kerk’ (GOP). Hij begeleidde een studiedag naar aanleiding van zijn recente boek *Jesus van Nazaret – een mens als wij?* Lenaers is al met name bekend door zijn voorgaande boeken, waarin hij ten strijde trekt tegen de mythische aspecten van het christelijk geloof. Ook nu besprak hij het thema van de ontmythologisering. In dit artikel een deel van de door hem zelf geautoriseerde samenvatting van zijn betoog.

De moderne wereld neemt het bestaan van een bovennatuurlijke wereld niet langer aan: de kosmos is autonoom, volgt zijn eigen innerlijke (daardoor onveranderlijke) wetten. Ingrepen van buiten de kosmos zijn ondenkbaar geworden. Dat inzicht is in de achttiende eeuw begonnen en doordringt nu de hele westerse maatschappij. Het bestaan van die andere wereld aannemen is mythologisch denken. De Rooms-Katholieke Kerk daarentegen blijft onveranderd vasthouden aan haar vóórmoderne voorstelling van twee werelden (natuur en bovennatuur) en vervreemdt daardoor totaal van de moderne wereld.

BEELDVERHALEN

Wil de geloofsboodschap van de R.-K. Kerk ook de moderniteit bereiken, dan moet die onmythologisch geformuleerd worden. Dit gebeurt in twee fasen: 1. door het mythologische karakter bloot te leggen (daartoe beperkt zich de ongelovige ontmythologisering.); en 2. door de ervaringen die in die *beeldspraak* uitgedrukt liggen nieuw te formuleren. Mythen zijn namelijk *beeldverhalen*.

Dit proces moet weerstand oproepen, omdat het de vroegere zekerheden onderuit haalt. Anderzijds kunnen we alleen in beelden (= verwijzende vingers) zinnig over het Onuitsprekelijke spreken. Alleen moeten deze beelden zoveel mogelijk in eenklank blijven met de inzichten van de moderniteit: de kritische rede moet daarbij een uitzuiverende rol spelen. Dus “Leve de mythe”, zolang men ze symbooltaal laat blijven en ze niet in de orde van de feiten binnensluit, met concrete gevolgen voor ons doen en laten, bijv. de mythe van de oerzonde als bron van erfzonde, van de noodzaak van de doop, van verdoemenis van ketters en heidenen enz.

MYTHOLOGISCH AANGEKLEDE JEZUS

De ontmythologisering begint in de achttiende eeuw met de doorbraak van de kritische rede en de zegetocht van de wetenschappen, die aantonen dat ook de Bijbel vol zit van mythologische verhalen. Reimarus (1694-1768) leest als eerste de Bijbel niet meer als ‘Woord van God’ maar als historisch document en laat zien wat van dat document niet langer houdbaar is. Dit is de aanvang van de bijbelkritiek, die van huis uit protestants is en door Rome tot diep in de twintigste eeuw veroordeeld is, om daarna zonder *mea culpa* goedgekeurd en zelfs geprezen te worden.

Ook de persoon van Jezus van Nazaret is door het mythologisch denkende verleden spontaan mythologisch aangekleed. Maar alleen de werkelijke Jezus is reddend, niet de mythologische (= in feite onwerkelijke). Overigens kan de moderne mens die mythologische Jezus niet serieus nemen. Daarom is ook met betrekking tot de Jezusfiguur ontmythologisering nodig. Als criterium daarbij geldt: wat nu niet kan of nu nooit gebeurt, kon ook toen niet en is ook toen niet gebeurd.

Dat betreft bijvoorbeeld de duiveluitdrijvingen, de genezingen en de zogenaamde natuurwonderen.

NU NIET EN TOEN OOK NIET

De duiveluitdrijvingen. Om te beginnen is de duivel een buitenkosmische figuur, vrij in verband gebracht met binnenwereldse psychische storingen. Deze kunnen reëel zijn, maar heel Galilea verschijnt in de evangeliën als één groot psychiatrisch geval en dat was wel niet zo. En Jezus geneest die psychisch zieken als het ware aan de lopende band en zonder behandeling. En plots kunnen ook de twaalf apostelen dat. Dat alles is nu niet denkbaar en kon toen dus ook niet.

De genezingen. De evangeliëverhalen maken van Jezus een wonderdokter of tovenaars: hij geneest zonder handoplegging (mèt handoplegging kunnen sommige mensen ook nu nog genezen) of behandeling of zelfs op afstand en geregeld aan de lopende band. Dat kan nu niet. Dus kon het ook toen niet.

De natuurwonderen. Een storm stillen, over water wandelen, brood vermenigvuldigen (bij Markus en Matteüs zelfs twee keer) zijn in tegenspraak met onwrikbare fysieke wetten, kunnen nu niet en dus ook toen niet.

TRANSCENDENTIE

Wat wilde de evangelist dan met zijn verhalen, zelfs als hij ze probleemloos voor feiten hield? Met de verhalen over duiveluitdrijvingen: wilde hij zeggen: Jezus overwint door zijn volheid van Gods Geest het boze in de wereld. Met de verhalen van genezingen: niet alleen psychische storingen, maar elke ziekte gold als iets dat God niet wil, is werk van een godvijandige macht (vgl. Matteüs 13:28). De verhalen over natuurwonderen zijn joods-christelijke midrasjen, commentaren bij het Oude Testament. Wat als feiten aan die verhalen ten oorsprong ligt, zodat men ze als midrasj kon gebruiken, is niet meer te achterhalen.

Als men alle duiveluitdrijvingen en wonderverhalen als mythologie beschouwt, wat blijft dan van Jezus over, dat zijn verering na zijn kruisdood kan verklaren? Zijn vervuld zijn van God, zijn nieuwheid en vernieuwende kracht, zijn uitstraling, zijn 'transcendentie', die zijn leerlingen

ook na zijn dood zijn blijven ervaren. Met andere woorden: hij is niet transcendent wegens die wonderen, maar met die wonderverhalen hebben ze (in hun mythologisch denkende cultuur) geprobeerd zijn transcendentie te verwoorden.

VERRIJZENIS ALS MYTHE

Ons hele geloof staat of valt ermee: zonder 'verrijzenis' zou men Jezus nooit als redder hebben kunnen verkondigen (van een dode gaat geen redding uit) en zou er nooit een kerk ontstaan zijn; ook voor Paulus is dat een zekerheid (1 Kor. 15:13-14). Voor de vóórmoderne gelovige is er geen probleem: alle verhalen over de verrezenen zijn letterlijk waar. Dus Jezus is op zondagmorgen weer levend geworden, uit zijn graf opgestaan, met een zichtbaar, betastbaar enz. lichaam, maar dat toch niet meer zoals het onze aan de wetten van de fysica gebonden is.

Voor de ongelovige van de moderniteit is dat totaal ondenkbaar: na een korte tijd is het hersenweefsel irreparabel en dus onbruikbaar geworden; het verhaal van het lege graf is bewust bedrog of Jezus was alleen schijndood of Jezus heeft nooit bestaan.

Het mythologische verleden met zijn liturgie bewerkte beslist de toewending tot Jezus en daardoor zijn navolging; maar vermag dat niet langer voor de moderne en kritische gelovige. Wat voor Jezus geldt, geldt voor elke mens, gelovig of niet: hij 'verrijst' bij zijn dood naarmate hij zich in zijn leven door liefde heeft laten leiden. We ervaren dat in de inspirerende kracht die blijft uitgaan van heiligen/grote geloofsfiguren, ook van niet christelijke (Boeddha, Lao-Tse enz.). De 'opstanding van de doden' (mythologische geloofsbelijdenis) heeft dus niet plaats aan het 'einde der tijden'; de hele middeleeuwse eschatologie kan men dus vergeten.

Roger Lenaers (m.) tijdens de studiedag over de wonderlijke evangeliëverhalen: "Wat nu niet kan, kon toen ook niet."

KATHOLIEK, EEN KOSTBARE TRADITIE

De “Ontdekking van de Hemel”, zo kopte de Volkskrant afgelopen maand het artikel over de restauratie van de St. Bavokathedraal in Haarlem. Was de bouw van de immense kerk al een langdurig proces, namelijk van 1895 tot 1930, de restauratie, die in 2007 begon is ook nog niet aan de voltooiing toe, maar laat opnieuw de rijkdom aan symboliek en bouwkunstig vernuft zien. Oorspronkelijk was men bij het ontwerp en de bouw niet erg enthousiast en in de jaren 60 en 70 van de vorige eeuw wilde men de begrippen christelijk, katholiek en kerk liever schrappen. Nu is er echter allerwege waardering.

De Limburgse familie Cuypers met haar neogotische bouwwerken was lange tijd verguisd, maar met de restauratie van het Rijksmuseum en het Centraal Station van Amsterdam is er een herwaardering gekomen. De zoon van Pierre Cuypers, Joseph, ontwierp de Haarlemse kathedraal in neogotische stijl met romaanse delen, en het bouwwerk werd de op een na grootste kerk van Nederland. Het bleek tijdens de restauratie hoe kleurrijk de kathedraal destijds was. Die kleuren, aangebracht in het begin van de twintigste eeuw waren vooral geïnspireerd door de Jugendstil, die toen actueel was. Ook blijkt nu, dat de kathedraal op het gebied van architectuur tot de top van de belangrijkste kerkgebouwen behoort die in de periode 1850-1950 zijn gebouwd, zoals de Sagrada Familia in Barcelona, de Sacre Coeur in Parijs, de Westminster Cathedral in Londen en de Koekelberg Basiliek te Brussel.

OPNIEUW-ONTDEKTE WAARDEN

Mede naar aanleiding van deze restauratie mag men zich ervan bewust zijn welke geweldige rijkdom het christendom in Europa heeft gebracht. Niet alleen in de architectuur, maar ook op het gebied van de wetenschap, de kunst in allerlei vormen, en zelfs in het dagelijks leven. Daarbij kan men zich afvragen hoe deze vernieuwde belangstelling ontstaat ondanks de duidelijke terugloop van de katholieke geloofsbeleving. In Duitsland kent men deze ontwikkeling ook en heeft er een term voor bedacht: de cultuurkatholiek. Naast de nog praktiserende gelovigen is er een groot aantal voormalige katholieken, die waardering hebben voor de sfeer en de waarden van de katholieke

geloofsbeleving. In onderscheid met de reformatie lijkt die erkenning meer de roomse blijheid in zich te hebben tegenover de protestantse soberheid. De cultuurkatholiek heeft afstand genomen van de geloofswaarheden, van de drievuldigheid, van de menswording van Jezus en de verrijzenis. Daarnaast heeft de cultuurkatholiek ook afstand genomen van de strakke huwelijksmoraal. Eigenlijk heeft deze atheïstische gelovige vooral aandacht voor het esthetische in de katholieke cultuur.

De religieuze schilderkunst, de gewijde muziek, de liturgie en de architectuur van kerken en kloosters. Er is een schat aan kerken en bedevaartsplaatsen die, positief benaderd, ontmoetingsplaatsen kunnen zijn voor menige oudere en ook jongere. De jaarlijkse Mattheuspassion trekt veel bezoekers, veel koren die gregoriaanse of barokke, meerstemmige gezangen uitvoeren hebben op ongelovige zangers, die niettemin genieten van de sfeer en uitstraling van deze tradities.

BEELDENDE KUNST

Een eenvoudig museumbezoek confronteert de bezoeker met de rijke beeldcultuur uit de Middeleeuwen en Renaissance, waarin vroeger de nog ongeletterde kerkganger door religieuze voorstellingen in contact kwam met uitleg van de Bijbel en geloofsgegevens. Studenten aan kunstacademies worden geacht kennis van de Bijbel te hebben om oudere beelden te herkennen en hun betekenis te weten. Moderne kunst is een weerspiegeling van de hedendaagse opvattingen. Men is vandaag onzeker over religieuze inhouden en waarden en dat is in de abstracte kunst ook duidelijk te zien met spiritueel bedoelde werken. Die trend van twijfel is ook merkbaar op een ander terrein namelijk het gebed. De strak geformuleerde kerkelijke gebeden worden door veel mensen veranderd in woordloze meditatievormen. Ook hier zijn christelijke waarden nog volop aanwezig. Ontmoetingspunten vormen hierbij vaak de nog overgebleven kloosters waar gezocht wordt naar oude elementen als rust en bezinning. Op zoek naar andere waarden uit de katholieke traditie komt men niet los van het feit dat onze hele Europese cultuur is doordrenkt van vormen en gegevens vanuit de joods-christelijke religie. Onze week- en dagindeling zijn er het gevolg van. Veel dorpen en steden hebben nog steeds hun karakteristieke stadscontouren rond de omhoog rijzende torenspitsen en religieuze gebouwen ontwikkeld. Ook straatnamen zoals Kerkstraat en andere afgeleiden zijn van eeuwenoude tradities afkomstig. Ons taalgebruik heeft veel zegswijzen die teruggaan op Bijbelse uitspraken en de invloed met name van de Statenbijbel op het Nederlands is groot.

RITUELEN EN FEESTEN

Terwijl de deelname aan liturgische rituelen als doop- en huwelijksvieringen sterk afgenomen is, wordt het duidelijk dat men onder die invloed toch zoekt naar nieuwe rituelen bij ingrijpende gebeurtenissen. Stille tochten bij

onverwachte en tragische sterfgevallen komen steeds vaker voor. Zoals de sacramenten in het leven van de mens duidelijk de overgang naar een nieuwe periode vaststelden en betekenis gaven, zo zoekt men vandaag naar nieuwe vormen als invulling door rituelen.

Het meest duidelijk is dat bij de oorspronkelijk katholieke feesten die nu nog duidelijk aanwezig zijn. Met name Kerstmis en Pasen worden uitbundig gevierd weliswaar met andere elementen. Daarnaast mag niet worden voorbijgegaan aan het feit dat deze feesten oude traditionele elementen kennen vanuit de Romeinse en Germaanse overlevering die weliswaar gekerstend zijn, maar ook nog sporen van voorchristelijke tijden hebben.

Onze grote waarden zijn in feite uit de joods-christelijke wortels in onze maatschappij gekomen, zoals de Islam via de Koran en Mohammed de waarden van hun cultuur bepaald hebben. Jammer dat het verschijnsel macht in onze en hun wereld de religies vaak een ander beeld geeft. Temeer een reden om de zuivere waarden te koesteren en er zuinig op te zijn. Nu de verzuiling verdwenen is en de instituties weinig richting, kleur of oriëntatie geven, kan een van oudsher katholieke organisatie een platform zijn voor overleg met gelijkgestemden. Een zoekmogelijkheid bieden naar nieuwe zingeving in religieuze richting. Ook een vorm van herkenning.

DIERBAAR CULTURGOED

Heel actueel is het optreden van paus Franciscus, die het aanzien van het christendom met wijsheid en mildheid een nieuw gezicht wil geven, waarop de schaamte kan omkeren naar trots op deze oude religie van het Westen. De Bijbel als traditionele overlevering blijkt bij herbronning en een goed literatuuronderzoek een rijkdom aan waarden te bevatten, terwijl de evangelische boodschap nog onverminderd actueel is in zorg voor anderen, zin van leven en het aangeven van normen en waarden. Voor de oudere nog traditionele gelovige heeft dit betoog waarschijnlijk geen meerwaarde. Het afnemende aantal leden zal ook niet erg wervend zijn voor de volgende generaties. De genoemde cultuurkatholiek kan mogelijk wel het voortbestaan van de christelijke boodschap verder ondersteunen. Losgemaakt van de verkalkte en aangekoekte historische misgrepen en opheldering van de nog steeds als realiteit aangegeven mythen, is door hem de schat aan waarden in het gegeven 'christendom' in staat de geloofscrisis te overleven, en in een nog onbekende vorm als dierbaar cultuurgoed te blijven bestaan. Hopelijk zal de vraag naar zingeving daarbij niet helemaal verloren gaan.

Ontheining

Vol levenslust oefent het veulen in forse sprongen zijn motoriek in steeds groter wordende rondjes totdat het in volle galop tegen het prikkeldraad pijnlijk en versuft tegen de vlakke gaat. Zo vergaat het ook de onstuimige wielrenner die de laatste bocht voor de finish te fors aanzet en met heel zijn hebben en houden het hekwerk inschuift en, in plaats van juichend over de streep te komen, moeizaam zijn gekreukelde lijf probeert te rechte.

Ambitie en wilskracht zijn de prikkels die ons van kindsbeen af uit de startblokken doen schieten. Tussen prille levenslust en het prikkeldraad ligt de speelwei van ons leven. Het is de bedding van al ons denken en doen waarmee we dagelijks te maken hebben. Vanaf de te fuifgrage student die de kantjes eraf loopt en straks naar zijn diploma kan fluiten tot het 'rupsje-nooit-genoeg' in het zakenleven wiens bedrijf door geniepige trucjes anderen onderuit haalt en in corruptie en schandalen te gronde gaat. Ook ongebreidelde spelletjes in vriendschappen en relaties worden na teveel escapades fors afgestraft, waarbij de ooit trouwe makker de deur gewezen wordt en hij nooit meer hoeft terug te komen.

Prikkel en prikkeldraad ook in de politiek. Bij teveel geflirt van Europa met Oekraïne gaat de Russische Beer de haarborstels opzetten. Een beetje vluchteling kunnen we wel aan, maar bij teveel wordt in Calais en in Hongarije het prikkeldraad uitgerold.

In ons geloof en voornamelijk in de liturgie lijkt het omgekeerde het geval. Veel prikkeldaad en afstraffingen hebben we uit de weg geruimd. Vrij en blij geloven is leuk. Maar als er bij het wonder van de liefde en van de geboorte van een nieuw mensenleven niet méér overblijft dan een slotje aan een verroest hekwerk in Parijs en een geboorteborrel in de kroeg, dan heeft de 'ontheining' toch wat al te fors toegeslagen. Wanneer binnen de christelijke cultuur de naald van een gewetensvol navigatiesysteem niet duidelijker een zekere richting aangeeft, dan kan menigee verzanden in een woestijn van oeverloze nietsigheid. "Rij niet sneller dan je engelbewaarder vliegen kan." Door deze spreuk wordt menige autobestuurder eraan herinnerd om zich bewust te blijven dat hij met een serieuze zaak bezig is. Een mooie wijsheid om veilig en doelbewust op weg te blijven.

Leon Goertz

